

Door de molen

Waterschap gebruikt poldermolens voor vismigratie

Poldermolens kunnen naast het cultuurhistorisch belang ook van waarde zijn voor het verbeteren van vismigratie. Het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (AGV) wil molens een tweede leven als vistrap gunnen.

Tekst Wiegert Dulfer, dagelijks bestuur Waterschap AGV Fotografie Jelger Herder en Maarten van Scheppingen

In een tijd waarin het overtollige water met op afstand bestuurd elektrische gemalen wordt uitgemalen, lijken traditionele molens geen functie meer te hebben. Niets is minder waar. Met behulp van windenergie kunnen deze molens bijdragen aan het drooghouden van ons land. Daarnaast kunnen ze ook een bijdrage leveren aan het verbeteren van de vismigratie. Door de techniek van deze molens en het lage toerental, blijkt vis beter en veiliger deze objecten te kunnen passeren dan via veel van de moderne gemalen. Door de poldermolens actief in te zetten realiseert AGV voor een deel haar vismigratie-doelen uit het vigerende beleidsprogramma en komt tegemoet aan de KRW-doelstellingen voor vismigratie.

Rust roest

Door de molenaars van de vijftien nog maalvaardige molens in het gebied van AGV weer in te zetten voor het reguliere waterbeheer, slaan we drie vliegen in één klap. Ten eerste geven we de betreffende molens weer hun functie terug. 'Rust roest' en dat geldt ook voor molens die te lang stil staan. Ze raken in verval en eindigen vaak als pannenkoekenhuis. Ten tweede verbindt elke molen een polder met de boezem en met vijftien molens die meedoen betekent dit het opheffen van de betreffende migratieknelpunten. Ten derde heeft de inzet ook een voordeel voor het waterbeheer zelf. Naast een hoeveelheid elektriciteit en CO₂ die we uitsparen, vormen molens voor ons toch vooral een prachtig middel

om het nut van waterbeheer en de functie van het waterschap daarin aan het publiek duidelijk te maken. Dat dit werkt blijkt uit de positieve reacties van molenaars, sport- en beroepsvissers, natuurliefhebbers en bestuurders.

Sceptis

De waterbeheerders zelf waren in eerste instantie minder enthousiast. De afgelopen decennia zijn de oude poldermolens immers niet zonder reden van het beheer afgekoppeld. Het moderne waterbeheer eist een zodanig nauwkeurig peilregime dat windmolens daarvoor te onbetrouwbaar zijn. Ze lekken en wanneer er moet worden gemalen is er net te weinig, of juist te veel wind. Verder werken alle molens tegenwoordig met vrijwilligers die ook

Water Natuurlijk en vis

Het AGV-bestuur, waarin Water Natuurlijk de grootste fractie vormt, heeft in het coalitieakkoord het verbeteren van vismigratie als doel opgenomen. Zo heeft het bestuur inmiddels besloten dat alle gemalen die worden vervangen, of grootschalig gerenoveerd, worden voorzien van een zo visvriendelijk mogelijke pomp, waarbij de STOWA-leidraad voor visvriendelijke gemalen wordt gevolgd. Het eerste grote project dat in de zomer van 2013 wordt opgeleverd betreft het gemaal Dooijersluis waarin een tweezijdig vispasseerbaar vijzelgemaal is gemonteerd. Met de Dooijersluis herstellen we de vismigratie tussen de, bij sportvissers wel bekende, polder Groot Wilnis-Vinkeveen en de Amstelboezem.

AGV is ook bezig met het zoeken naar een innovatieve oplossing om de duizenden stuwen in de polders zelf vispasseerbaar te maken. Door een steeds verdergaande versnippering van het systeem door peilscheidingen worden visbestanden in de polder zelf ook negatief beïnvloed, bijvoorbeeld omdat paaigebieden of overwinteringsgebieden niet meer bereikbaar zijn. Verarming van de genetische diversiteit van dit soort bestanden kan ook een rol spelen. Hopelijk leidt herstel van vismigratie tot de terugkeer van een gezonde en gevarieerde visstand.

niet altijd direct beschikbaar zijn. Vandaar dat het idee met de nodige scepsis werd ontvangen. Het waterbeheer is tegenwoordig echter zo geperfectioneerd, dat de waterbeheerders inmiddels gewoon 'om een molen heen kunnen malen'. Als de molen wat harder gaat, malen wij wat zachter en andersom. Dat kan geheel automatisch.

Migratiekalender

Vismigratie is een belangrijk thema in het huidige waterbeheer en ook voor het bestuur van AGV. De schaduwzijde van de hiervoor genoemde perfectionering van het waterbeheer is dat steeds minder vis de kans krijgt levend van de polder naar de boezem en vice versa te trekken. Dat heeft negatieve gevolgen voor tal van migrerende vissoorten. De paling is daarvan het beste voorbeeld. Komen glasaaltjes met een beetje geluk misschien via het inlaatwater nog wel in de polder terecht, voor de volwassen schieraal is het nagenoeg onmogelijk levend een elektrisch poldergemaal te passeren. Dit wegens de constructie en het hoge toerental van de pompen. Door het lage toerental en de visvriendelijke vijzels die zich in de meeste poldermolens bevinden, is de overlevingskans hierin veel groter, tot bijna 100 procent aan toe. Onderzoek van de STOWA heeft in de praktijk aangetoond dat ook andere visvriendelijke gemalen een grotere overlevingskans hebben en dat vis in veel grotere hoeveelheden het

gemaal passeert. Onderzoek van AGV in het gebied moet aantonen of dit ook bij onze molens in de praktijk het geval is. In ieder geval hebben de molenaars een 'vismigratiekalender' gekregen waarmee ze hun maalactiviteiten in het jaar en over het etmaal zo kunnen inrichten dat de verschillende vissoorten er zoveel mogelijk profijt van hebben.

Naar zee

Omdat het boezemstelsel van AGV in zijn geheel in open verbinding staat met het Amsterdam-Rijnkanaal en het Noordzeekanaal, kunnen migrerende vissen als schieraal en stekelbaars maar bijvoorbeeld ook houting, dankzij de vijftien poldermolens via IJmuiden weer doortrekken naar zee. Bij de sluizen en gemalen van IJmuiden heeft Rijkswaterstaat inmiddels tal van maatregelen getroffen om de passeerbaarheid voor vis te verbeteren.

AGV levert hiermee een bijdrage aan het realiseren van de KRW-doelstelling in het Noordzeekanaalgebied. Hierbij wordt overigens nauw samengewerkt met de overige beheerders van dit gebied: Rijkswaterstaat Noord-Holland, Hoogheemraadschap Rijnland en -Hollands Noorderkwartier, Provincie Noord-Holland, Gemeente Amsterdam en Sportvisserij MidWest Nederland. Een samenwerkingsproject dat ook onderdeel vormt van Living North Sea. **V**

Door het lage toerental van poldermolens is de overlevingskans van passerende vissen groter.

Traditionele windmolens kunnen een bijdrage leveren aan het herstel van vismigratie.

Geraadpleegde Literatuur

- Molennota. Poldermolens inzetten voor waterbeheer en vismigratie; Hoogheemraadschap Amstel Gooi en Vecht (2012)
- Gemalen of vermalen worden. Onderzoek naar de visvriendelijkheid van 26 opvoerwerktuigen; STOWA (rapport 2012-04)
- De gemalenwijzer; STOWA (2011)
- Vissen zwemmen weer heen en weer. Eindrapport van de praktijktoetsing van innovatieve voorzieningen op gemalen; STOWA (rapport 2012-37)
- Noordzeekanaal, een snelweg voor trekvis. Programma Vismigratie NZK e.o. 2012-2015; Rijkswaterstaat Noord-Holland (2012)